

Årsmelding 2018

Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning (Granskingsutvalget)

Innhold

1. Om Granskingsutvalget.....	2
1.1 Oppgaver.....	2
1.2 Medlemmer 2018	3
1.3 Sekretariatet	3
2. Granskingsutvalgets virksomhet i 2018.....	3
2.1 Møter	3
2.2 Saker Granskingsutvalget har behandlet	3
2.2.1 Rapporter fra forskningsinstitusjoner.....	4
2.2.2 Henvendelser til Granskingsutvalget om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer.....	6
2.3 Arrangementer	9
2.4 Veiledere	9
2.5 Formidling	10

1. Om Granskingsutvalget

1.1 Oppgaver

Granskingsutvalget er en faglig uavhengig del av forvaltningsorganet De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK). Utvalget er lovfestet, jf. Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven) § 7, og har følgende oppgaver:

«Granskingsutvalget er klageinstans for uttalelser hvor det konkluderes med at en forsker har opptrådt vitenskapelig uredelig. Utvalget kan også behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer på eget initiativ. Forvaltningsloven kapittel IV og V gjelder for disse sakene. Granskingsutvalgets uttalelser er endelige og kan ikke påklages videre.

Granskingsutvalget skal veilede forskningsinstitusjoner om behandling av saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer.»

I tillegg er forskningsinstitusjoner pålagt å rapportere saker om mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer til Granskingsutvalget, jf. forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd.

Granskingsutvalget skal avgi årsmelding om virksomheten sin, jf. forskrift om forskningsetiske komiteer og utvalg (forskningsetikkforskriften) § 8. Årsmeldingen for 2018 ble ferdigstilt på Granskingsutvalgets møte 27. mars 2019.

1.2 Medlemmer 2018

Kunnskapsdepartementet oppnevner Granskingsutvalgets medlemmer. Nåværende oppnevningsperiode løper fra og med 1. april 2017 til og med 31. mars 2021. I 2018 har Granskingsutvalget hatt denne sammensetningen:

Ragna Aarli (leder), Jan G. Bjålie (nestleder), Rani Lill Anjum, Øyvind Kongstun Arnesen, Lise Wogensen Bach, Anne Ingeborg Myhr og Arild Underdal.

Følgende er oppnevnt som varamedlemmer, i numerisk rekkefølge:

1. Per-Henrik Zahl, 2. Nina Johannesen, 3. John-Arne Skolbekken, 4. Ida Skaar

Varamedlemmene møter fast på Granskingsutvalgets møter.

1.3 Sekretariatet

Sekretariatet ivaretar de daglige oppgavene for Granskingsutvalget, blant annet løpende saksbehandling, veiledning og kontakt med forskningsinstitusjoner, forskere og allmenheten, foredragsvirksomhet, kontakt med de øvrige nasjonale forskningssetiske komiteene og deltakelse i det europeiske nettverket European Network for Research Integrity Offices. Sekretariatet for Granskingsutvalget har i 2018 bestått av Torkild Vinther (sekretariatsleder frem til 1. februar 2018) og Annette Birkeland (sekretariatsleder fra og med samme dato).

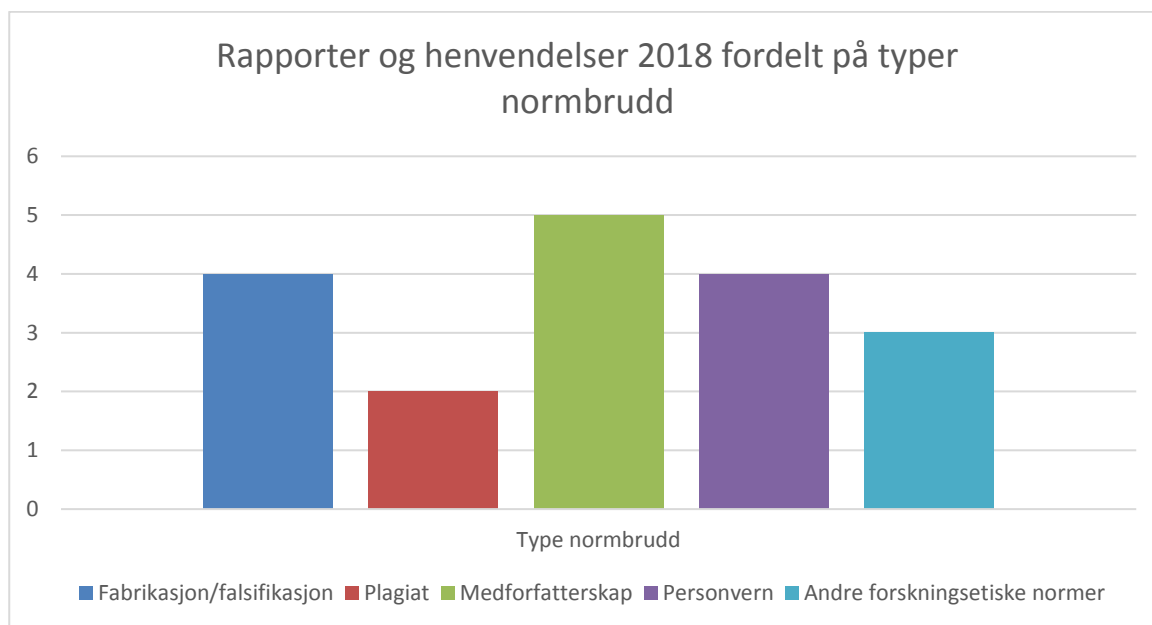
2. Granskingsutvalgets virksomhet i 2018

2.1 Møter

Granskingsutvalget avholdt fem møter i løpet av 2018, hhv. 1. mars, 26. april, 18. juni, 17. september og 22. november.

2.2 Saker Granskingsutvalget har behandlet

I løpet av 2018 har Granskingsutvalget mottatt til sammen 18 rapporter og henvendelser, som gjennomgås nedenfor. Granskingsutvalget har ikke mottatt klager på forskningsinstitusjoners avgjørelser om at forskere har opptrådt vitenskapelig uredelig.

2.2.1 Rapporter fra forskningsinstitusjoner

Granskingsutvalget mottok ti rapporter fra åtte forskjellige forskningsinstitusjoner, hvorav en av rapportene var utarbeidet i fellesskap av to institusjoner. Rapportene synliggjør at de rapporterende institusjonene har etablert systemer for å behandle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Granskingsutvalget ønsker å takke alle institusjonene som har oppfylt rapporteringsplikten, og som med det bidrar til et felles erfaringsgrunnlag. Granskingsutvalget fører ikke tilsyn med forskningsetikkloven, og kjenner ikke til i hvilken grad øvrige forskningsinstitusjoner oppfyller den lovbestemte rapporteringsplikten.

Rapport 1 (arkivsaksnr. 2018/13)

Forskningsinstitusjonen rapporterte om behandlingen av en henvendelse fra en utenlandsk forsker som anførte at forskere ved den norske institusjonen hadde plagiert forskningsideer og -metoder uten kreditering, samt andre mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Institusjonen kom til at vitenskapelig uredelighet ikke var bevist, at det ikke forelå systemfeil ved institusjonen og at det ikke var grunnlag for å trekke tilbake vitenskapelige arbeider. Granskingsutvalget tok institusjonens rapport til orientering.

Rapport 2 (arkivsaksnr. 2018/121)

Forskningsinstitusjonen rapporterte om behandlingen av en sak som gjaldt fabrikking av forskningsdata og forskningsresultater i en studie som inngikk i en rapport. Institusjonen konkluderte med at en forsker hadde opptrådt vitenskapelig uredelig. Rapporten ble trukket tilbake og det ble iverksatt tiltak på institusjonsnivå for å sikre korrekt datahåndtering. I tillegg anså redelighetsutvalget ved institusjonen det som en systemfeil at ikke samtlige i ledelsen av forskningsprosjektet hadde førstestillingskompetanse. Granskingsutvalget tok rapporten til orientering, men kommenterte at institusjonen i fremtidige saker bør ta stilling til medforfatteres ansvar for evt. uredelighet. Utvalget kommenterte også at uttalelsen fra redelighetsutvalget var uklar angående ledelse av forskningsprosjekter og anbefalte

institusjonen at evt. innføring av formelle kompetansekrav for prosjektledelse ble gjort på grunnlag av en helhetlig vurdering av anerkjente forskningsetiske normer.

Rapport 3 (arkivsaksnr. 2018/86)

Forskningsinstitusjonen rapporterte om behandlingen av en sak som gjaldt bruk av tekst med mangelfull kreditering i en upublisert rapport. Institusjonen sluttet seg til redelighetsutvalgets konklusjon om at det var begått mindre alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer som verken var begått forsettlig eller grovt uaktsomt. Videre kom institusjonen til at saken ikke skyldtes systemfeil, og at det ikke forelå grunnlag for å vurdere tilbaketrekking eller korreksjon, siden rapporten var upublisert. Granskingsutvalget tok rapporten til orientering.

Rapport 4 (arkivsaksnr. 2018/120)

Forskningsinstitusjonen rapporterte om behandlingen av en sak som gjaldt mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer i form av fabrikkasjon og/eller falsifikasjon av data som lå til grunn for en vitenskapelig artikkel. Artikkelen var del av et doktorgradsarbeid (ph.d.), og ble publisert i doktorgradsavhandlingen. Forskningsinstitusjonen hadde behandlet saken i flere omganger over flere år. Konklusjonen i institusjonens rapport var at det forelå brudd på anerkjente forskningsetiske normer, men bruddene var ikke begått forsettlig eller grovt uaktsomt. Forfatterne av artikkelen ble pålagt å gjennomgå og rette opp feilene som forelå. Det ble påvist enkelte systemfeil ved institusjonen, blant annet manglende opplæring i forskningsetikk av veiledere og medforfattere. Granskingsutvalget tok rapporten til orientering, og oppfordret institusjonen til å synliggjøre for offentligheten at det forelå feil i avhandlingen, for eksempel gjennom publisering av et *erratum*.

Rapport 5 (arkivsaksnr. 2018/192)

Forskningsinstitusjonen rapporterte om behandlingen av en sak som gjaldt mulige brudd på en rekke forskningsetiske normer, primært knyttet til personvern, konfidensialitet og formidling av forskning. Institusjonen konkluderte med at forskerne hadde brutt anerkjente forskningsetiske normer, men bruddene kunne ikke anses som alvorlige, og var heller ikke begått forsettlig eller grovt uaktsomt. Det ble ikke påvist systemfeil, men institusjonens redelighetsutvalg anbefalte tiltak for å øke de ansattes kompetanse om anerkjente forskningsetiske normer. I tillegg ble det anbefalt at de vitenskapelige arbeidene ble trukket tilbake. Granskingsutvalget tok rapporten til orientering.

Rapport 6 (arkivsaksnr. 2016/302)

Saken gjaldt en konflikt som hadde oppstått mellom to forskningsmiljøer fra to forskjellige forskningsinstitusjoner. Konflikten gjaldt blant annet bruk av data, medforfatterskap, studieprogresjon og samarbeidsavtaler Institusjonene hadde i 2017 bedt Granskingsutvalget behandle saken, men Granskingsutvalget hadde vist til at institusjonene måtte avklare hvilke spørsmål konflikten gjaldt, herunder om den gjaldt forskningsetikk. Institusjonene behandlet deretter saken på egen hånd, og rapporten viser behandlingen og konklusjonene i saken. Det forelå ikke vitenskapelig uredelighet, men de institusjonenes forskningsetiske utvalg anbefalte en rekke tiltak på systemnivå. Granskingsutvalget tok rapporten til orientering, og oppfordret institusjonene til å dele erfaringene fra saksbehandlingen med andre forskningsinstitusjoner.

Rapport 7 (arkivsaksnr. 2018/280)

Dette var en årsrapport fra en forskningsinstitusjon. Årsrapporten viste at institusjonen hadde behandlet to saker som gjaldt mulig vitenskapelig uredelighet. Granskingsutvalget tok årsrapporten til orientering, men ba om egen rapport for en av sakene som var behandlet ved institusjonen.

Rapport 8 (arkivsaksnr. 2018/327)

Rapporten fulgte på grunnlag av Granskingsutvalget tilbakemelding på den ovenstående rapporten (Rapport 6). Saken gjaldt mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer for medforfatterskap. Institusjonen konkluderte med at det forelå korrekt angivelse av medforfatterskap, og fant at det ikke var grunnlag for å trekke tilbake den vitenskapelige artikkelen. Institusjonens utvalg påpekte at behandlingen av saken hadde tatt lang tid, og anbefalte en gjennomgang av institusjonens system for behandling av uredelighets saker. Granskingsutvalget tok rapporten til orientering.

Rapport 9 (arkivsaksnr. 2018/344)

Et felles redelighetsutvalg rapporterte om behandlingen av en sak som gjaldt mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer for medforfatterskap. Redelighetsutvalget kom til at det ikke forelå brudd på anerkjente forskningsetiske normer for medforfatterskap, og fant ingen systemfeil eller grunnlag for å korrigere eller trekke tilbake vitenskapelige arbeider. Granskingsutvalget tok rapporten til orientering, men tilrådte at det i fremtidige saker var den saksansvarlige institusjonen som rapporterte til Granskingsutvalget.

Rapport 10 (arkivsaksnr. 2018/166)

Granskingsutvalget mottok en rapport som del av saksbehandlingen ved forskningsinstitusjonen tilknyttet *Henvendelse 3* nedenfor, som har en nærmere redegjørelse for sakskomplekset. Redelighetsutvalget ved forskningsinstitusjonen gjorde en uavhengig vurdering av om forskningsetiske normer var fulgt i det aktuelle forskningsprosjektet, særlig normer knyttet til personvern, og konkluderte med at det ikke forelå brudd på anerkjente forskningsetiske normer.

2.2.2 Henvendelser til Granskingsutvalget om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer

Granskingsutvalget mottok åtte henvendelser som gjaldt mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Avsenderne var primært privatpersoner eller forskere.

Henvendelse 1 (arkivsaksnr. 2017/163)

Henvendelsen gjaldt mulige brudd på en rekke anerkjente forskningsetiske normer, som samtykke, taushetsplikt og formidling, i en rapport utgitt av en virksomhet. Virksomheten utfører forskning, men er ikke en forskningsinstitusjon etter definisjonen i forskningsetikkloven § 5. Tilsvarende henvendelsen hadde blitt avvist av Granskingsutvalget etter Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning (forskningsetikkloven 2006) fordi henvendelsen ikke gjaldt alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Granskingsutvalget la dette til grunn for behandlingen av den nye henvendelsen, og oversendte saken til virksomheten for lokal

behandling. Virksomheten avviste først å behandle henvendelsen, og mente at det institusjonelle ansvaret som er innført på grunnlag av Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven 2017) var i strid med tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97. Granskingsutvalget la til grunn at det institusjonelle ansvaret har vært nedfelt i de nasjonale forskningsetiske retningslinjene siden 2006, som innebar at saken falt utenfor tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97. Virksomheten valgte deretter å behandle henvendelsen, og kom til at det ikke forelå brudd på anerkjente forskningsetiske normer.

Henvendelse 2 (arkivsaksnr. 2018/11)

Saken gjaldt en klage på Granskingsutvalgets avvisning av en henvendelse om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer i form av feilaktig oppføring av kompetanse. I medhold av den nå opphevede Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning (forskningsetikkloven 2006), var uredelighetsaker ansett som enkeltvedtak, jf. Kunnskapsdepartementets veileder for Granskingsutvalgets arbeid. I Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven 2017) fremgår det at Granskingsutvalgets uttalelser ikke kan påklages, og av forarbeidene fremgår det at uttalelsene ikke er å anse som enkeltvedtak. Forarbeidene omtaler ikke den tilsynelatende diskrepansen mellom den nye og forrige loven. Siden Granskingsutvalget ikke hadde realitetsbehandlet saken og dermed ikke hadde avgitt en uttalelse, sendte utvalget klagen til Kunnskapsdepartementet. Kunnskapsdepartementet avklarte at avgjørelser i saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer ikke er enkeltvedtak, og at det dermed ikke foreligger klagerett på Granskingsutvalgets avvisningsavgjørelser. Granskingsutvalget legger til grunn at denne avklaringen også gjelder for forskningsinstitusjonenes avvisningsavgjørelser.

Henvendelse 3 (arkivsaksnr. 2018/135)

En forskningsinstitusjon ba Granskingsutvalget behandle en sak som hadde bakgrunn i en avgjørelse fra en utenlandsk uredelighetsmyndighet, om at ansatte ved den norske forskningsinstitusjonen hadde opptrådt vitenskapelig uredelig i form av å være medforfattere til en vitenskapelig artikkel der det var påvist fabrikasjon og falsifikasjon. Forskningsinstitusjonen viste til at saken var av prinsipiell betydning og anmodet Granskingsutvalget om å gjøre en forskningsetisk vurdering. Granskingsutvalget presiserte at utvalget ikke er et rådgivende forskningsetisk organ, i motsetning til de forskningsetiske komiteene NEM, NENT og NESH. Etter en helhetlig vurdering kom Granskingsutvalget til at det ikke var tungtveiende grunner for å fravike lovens hovedregel om at forskningsinstitusjonene selv behandler saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Granskingsutvalget avviste derfor å ta saken til behandling på eget initiativ. Granskingsutvalget presiserte at saken gjaldt mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, og at forskningsinstitusjonen derfor hadde rapporteringsplikt til Granskingsutvalget når saken var ferdig behandlet ved institusjonen. Ved utgangen av 2018 hadde Granskingsutvalget ikke mottatt slik rapport.

Henvendelse 4 (arkivsaksnr. 2018/166)

Granskingsutvalget mottok en henvendelse fra en yrkesutøver som hadde deltatt i et forskningsprosjekt gjennomført av en forskningsinstitusjon på oppdrag for en statlig myndighet. Personen viste til at data som var innsamlet gjennom forskningsprosjektet var blitt brukt i en tilsynssak, med resultat at personen mistet yrkesrettigheter. Personen mente at det forelå

brudd på anerkjente forskningsetiske normer i form av misbruk av forskningsdata. Granskingsutvalget iverksatte forundersøkelser for å vurdere om saken gjaldt mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, og sendte spørsmål til både forskningsinstitusjonen og oppdragsgiver. På grunnlag av svarene kom Granskingsutvalget til at saken ikke gjaldt mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, og besluttet å avvise henvendelsen fra videre behandling i utvalget. Imidlertid reiste saken en del forskningsetiske spørsmål som Granskingsutvalget oversendte til Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) for en forskningsetisk vurdering. I tillegg kommer Granskingsutvalget til å oversende et varsel til Datatilsynet om mulige brudd på personopplysningsloven.

Henvendelse 5 (arkivsaksnr. 2018/199)

Granskingsutvalget mottok to separate henvendelser med kort tids mellomrom som gjaldt et utkast til en bok som presenterte en forskers funn/resultater basert på det som ble omtalt som aksjonsforskning. Begge henvendelsene gikk ut på at forskeren hadde brutt flere anerkjente forskningsetiske normer, blant annet hensynet til forskningsdeltakere, formidlingsansvaret osv. Granskingsutvalget behandlet henvendelsene samlet og oversendte dem til forskerens arbeidsgiver, en forskningsinstitusjon etter definisjonen i forskningsetikkloven § 5 første ledd. Forskningsinstitusjonen har informert Granskingsutvalget om at saken er tatt til behandling og er oversendt til et redelighetsutvalg oppnevnt av institusjonen.

Henvendelse 6 (arkivsaksnr. 2018/248)

Denne henvendelsen kom fra en privatperson, og gjaldt en forskningsartikkel om et fossil som er kjøpt inn av en norsk forskningsinstitusjon. Personen mener data om fossilet er fabrikkert, blant annet opplysninger om delene fossilet består av og opplysninger om funnsted. Granskingsutvalget har behandlet tilsvarende henvendelser fra samme person en rekke ganger, og har ved samtlige behandlinger kommet til at henvendelsene er åpenbart grunnløse. Personen hadde fremlagt enkelte nye opplysninger, men saken fremsto i det alt vesentligste som før. Granskingsutvalget avviste derfor henvendelsen fra videre behandling.

Henvendelse 7 (arkivsaksnr. 2018/306)

Henvendelsen kom fra en forsker ved en forskningsinstitusjon, og gjaldt mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer i form av at forskere tilknyttet en annen norsk forskningsinstitusjon hadde plagiert forskerens idé/metode/algoritme i en vitenskapelig artikkel uten henvisning. Granskingsutvalget oversendte henvendelsen til den aktuelle forskningsinstitusjonen for behandling etter hovedregelen i § 6 i forskningsetikkloven. Ved utgangen av 2018 hadde Granskingsutvalget ikke kjennskap til status i saken.

Henvendelse 8 (arkivsaksnr. 2018/330)

Granskingsutvalget mottok en henvendelse fra en forsker som hadde vært anklaget for brudd på anerkjente forskningsetiske normer av en stipendiat forskeren var veileder for. Saken hadde vært behandlet ved forskningsinstitusjonen som en sak om *tyveri av immateriell eiendom*. Institusjonen hadde konkludert med at forskeren ikke hadde opptrådt vitenskapelig uredelig og at stipendiaten skulle være forfatter av publikasjonen. Forskeren viste til at konklusjonen inneholdt forbehold som institusjonen ikke hadde tatt stilling til, og som førte til at forskeren var usikker på sin rettsstatus. I tillegg ble det vist til at saksbehandlingen hadde vært mangelfull.

Granskingsutvalget valgte å ta saken til behandling på eget initiativ, jf. forskningsetikkloven § 7 andre ledd. Utvalget begrunnet beslutningen med at saksbehandlingen syntes å ha vært mangelfull, at det var uklart hvilke forskningsetiske normer som var lagt til grunn for sakens behandling og at institusjonens uttalelse ikke oppfylte kravene i forskningsetikkloven. Behandlingen ble igangsatt i desember 2018 ved at partene ble orientert om beslutningen og fikk oversendt dokumentene som til da var kommet inn til Granskingsutvalget. Saken er til behandling Granskingsutvalget, og behandlingen vil pågå i 2019.

2.3 Arrangementer

21. november 2018 avholdt Granskingsutvalget et nasjonalt seminar om behandling av uredelighetssaker. Seminaret samlet ca. 80 deltakere fra inn- og utland, primært fra ulike typer forskningsinstitusjoner. Tilbakemeldingene fra seminaret tyder på at det ble opplevd som nyttig, og med oppfordringer om gjentakelse. Granskingsutvalget tar sikte på å arrangere et nytt seminar i løpet av 2020.

Flesteparten av møtene i Granskingsutvalget har vært avholdt i tilknytning til andre forskningsetiske arrangementer, slik som Årskonferansen for De nasjonale forskningsetiske komiteene, Forskningsetiske forum og Granskingsutvalgets seminar om behandling av uredelighetssaker. Ett av møtene ble avholdt i lokalene til GenØk i Tromsø, og inkluderte et møte med UiT – Norges arktiske universitet, Universitetssykehuset Nord-Norge HF og Helse Nord RHF. I tillegg ble det avholdt et seminar på UiT – Norges arktiske universitet om temaene i) medforfatterskap og ii) uredelighetssaker vs. personalkonflikter. Granskingsutvalget ser stor verdi i å avholde møter på ulike forskningsinstitusjoner, og ønsker å videreføre praksisen på årlig basis.

Et par av medlemmene i Granskingsutvalget deltok på ALLEA-workshop om etiske aspekter ved Open Access i Brussel 1. februar 2018.

2.4 Veiledere

I november 2018 ferdigstilte Granskingsutvalget en veileder for forskningsinstitusjonenes rapportering til Granskingsutvalget. Veilederen inneholder også en mal for rapportering, og ble utarbeidet i samarbeid med flere forskningsinstitusjoner. Et utkast til veilederen og malen ble utprøvd i praksis før ferdigstilling. Granskingsutvalget arbeider med en veileder for saksbehandling av uredelighetssaker, men arbeidet er utsatt til den pågående granskingsaken er ferdig behandlet (arkivsaksnr. 2018/330).

2.5 Formidling

Granskingsutvalget har ved flere anledninger vært omtalt i media, blant annet i Morgenbladet, Forskerforum og bladet Forskningsetikk.¹²³ Medlemmer av utvalget og sekretariatet har holdt foredrag på forskningsinstitusjoner, blant annet om behandling av uredelighetsaker, ulike forskningsetiske spørsmål og om det forskningsetiske systemet.

¹ <https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/11/nar-man-har-et-norsk-register-ma-forskerne-kunne-stole-pa-det>

² <https://www.forskerforum.no/de-avslorte-at-forskeren-hadde-diktet-opp-eksperimentet-da-startet-kampen-for-a-bli-trodd/>

³ <https://www.etikkom.no/Aktuelt/Fagbladet-Forskningsetikk/arkiv/2018/2018-1/medforfatter-erlik-medansvarlig/>